

РОЗДІЛ 3 СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА

УДК [376.4]

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2023.3.13>

Ірина КУЗАВА

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

ORCID: 0000-0001-8087-7897

Бібліографічний опис статті: Кузава, І. (2023). Сучасні аспекти естетичного виховання дітей із порушеннями інтелектуального розвитку. *Acta Paedagogica Volynienses*, 3, 84–91, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.3.13>

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

У статті зосереджено увагу на сучасних аспектах естетичного виховання осіб із порушеннями інтелектуального розвитку, яке автор розуміє як процес формування здатності правильно сприймати, розуміти, пережити й оцінювати прекрасне у різноманітних сферах життя та розвивати вміння відтворювати це у власній діяльності

За результатами аналізу наукових джерел встановлено, що естетичне виховання дітей із порушеннями інтелектуального розвитку спрямоване на розвиток і збагачення емоційно-чуттєвої сфери такої дитини. Структурними компонентами естетичного виховання є естетичне сприйняття, естетичне ставлення, естетичне почуття, естетичне судження, естетичний ідеал, естетичний смак, естетична діяльність. Вони визначаються розумовою, моральною, емоційною, духовною діяльністю людини і зумовлюють істотні зміни в її світосприйнятті, переконаннях, поведінці, сприяють естетичній діяльності особистості, розвитку її творчих сил та здібностей відповідно до об'єктивних законів розвитку краси.

Констатовано, що естетичні емоції, переживання, смак до прекрасного формуються у дітей протягом усього перебування у спеціальному закладі освіти: навчально-трудої діяльності, естетичному оформленні побуту, спілкуванні з природою, культурі взаємостосунків із педагогом, однолітками тощо. Подальший естетичний розвиток вихованців відбувається у процесі художнього виховання, тобто при безпосередньому ознайомленні з творами мистецтва (літературними, образотворчими, музичними, драматичними) та участі в різних видах художньої самодіяльності (малюванні, музиці, роботі з природничим матеріалом, співах, декламації, танцях).

Доведено, що інтелектуальний недорозвиток, низький рівень пізнавальної діяльності, порушення емоційно-вольової сфери ускладнюють таку роботу. Естетичне сприймання передбачає наявність суджень, оцінок, емоційного ставлення до навколишнього світу. Звичайно, тут не йдеться про формування у дітей порушеннями інтелектуального розвитку повноцінного естетичного сприймання. Проте, під впливом корекційно-виховної роботи можна досягти деякого рівня правильних суджень і виробити певну естетичну чутливість, яка містить елементи естетичного сприймання.

Ключові слова: *естетичне виховання, діти із порушеннями інтелектуального розвитку, корекційна психопедагогіка, розумова відсталість, естетичне сприймання, естетичний ідеал, естетичне судження.*

Ірина KUZAVA

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Special and Inclusive Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0001-8087-7897

To cite this article: Kuzava, I. (2023). Suchasni aspekty estetychnoho vykhovannia ditei iz porushenniamy intelektualnogo rozvytku [Modern aspects of aesthetic education of children with disorders of intellectual development]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 3, 84–91, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.3.13>

MODERN ASPECTS OF AESTHETIC EDUCATION OF CHILDREN WITH DISORDERS OF INTELLECTUAL DEVELOPMENT

The article focuses on modern aspects of aesthetic education of persons with intellectual disabilities, which the author understands as the process of forming the ability to correctly perceive, understand, experience and appreciate the beautiful in various spheres of life and develop the ability to reproduce it in one's own activities

Based on the results of the analysis of scientific sources, it was established that the aesthetic education of children with intellectual disabilities is aimed at the development and enrichment of the emotional and sensory sphere of such a child. Structural components of aesthetic education are aesthetic perception, aesthetic attitude, aesthetic feeling, aesthetic judgment, aesthetic ideal, aesthetic taste, aesthetic activity. They are determined by the mental, moral, emotional, spiritual activity of a person and lead to significant changes in his worldview, beliefs, behavior, contribute to the aesthetic activity of the individual, the development of his creative forces and abilities in accordance with the objective laws of the development of beauty.

It has been established that aesthetic emotions, experiences, and a taste for beauty are formed in children throughout their stay in a special educational institution: educational and work activities, aesthetic design of everyday life, communication with nature, culture of relationships with the teacher, peers, etc. Further aesthetic development of pupils takes place in the process of artistic education, that is, with direct acquaintance with works of art (literary, visual, musical, dramatic) and participation in various types of artistic self-activity (painting, music, working with natural materials, singing, recitation, dancing).

It has been proven that intellectual underdevelopment, a low level of cognitive activity, violations of the emotional and volitional sphere complicate such work. Aesthetic perception implies the presence of judgments, evaluations, and an emotional attitude to the surrounding world. Of course, this is not about the formation of full-fledged aesthetic perception in children due to intellectual development disorders. However, under the influence of corrective and educational work, it is possible to reach a certain level of correct judgments and develop a certain aesthetic sensitivity, which contains elements of aesthetic perception.

Key words: *aesthetic education, children with intellectual disabilities, correctional psychopedagogy, mental retardation, aesthetic perception, aesthetic ideal, aesthetic judgment.*

Актуальність проблеми. В Україні формується нова філософія державної політики щодо дітей з особливими освітніми потребами, вдосконалюється нормативно-правова база відповідно до міжнародних договорів у сфері прав людини, реалізуються та поширюються моделі спільного навчання дітей у закладах спеціальної та інклюзивної освіти.

Сьогодні у зв'язку зі змінами у різних сферах життя актуалізуються питання, пов'язані з підготовкою підростаючого покоління до самостійного життя. Особливого підходу в цьому плані потребують діти з порушеннями інтелектуального розвитку. Визнання прав такої дитини, її інтересів, потреб, надання допомоги у процесі її особистісного становлення, у виборі відповідної професійної діяльності є дуже важливими на сучасному етапі розвитку освіти.

Важливою складовою всебічного гармонійного розвитку особистості з порушеннями інтелектуального розвитку є **естетичне виховання** – цілеспрямований процес формування у дітей здатності сприймати, відчувати, оцінювати естетичні явища в житті, природі, мистецтві, посилено створювати прекрасне.

Спостерігаючи прекрасне, людина не може залишатись байдужою. Під час естетичного

сприймання виникають певні емоції. Однак, практика свідчить, що при порушенні інтелектуального розвитку провідними несприятливими факторами є низька цікавість та сповільнена сприйнятливність до нових знань. У сучасній корекційній психопедагогіці таке стійке порушення пізнавальної діяльності, що виникає внаслідок органічного ураження головного мозку, розуміється як «*розумова відсталість*» Ураження може бути результатом запальних процесів (енцефалітів, менінгоенцефалітів), різноманітних інтоксикацій організму тощо (Синьов, Коберник, 1994, с. 43).

Тому основне його завдання полягає у створенні умов, які б сприяли формуванню емоційної сфери дитини. Адже багатство емоційної сфери людини свідчить про стан її духовного світу.

У зв'язку з цим, одним із головних завдань сучасного українського закладу освіти є естетичне виховання дитини із з інтелектуальними порушеннями, що допоможе їм у майбутньому становленні як особистості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема естетичного виховання в широко репрезентована у спадщині видатних українських педагогів та діячів освіти: Е. Водовозо-

вої, П. Каптерєва, С. Лисенкової, Е. Михеєвої, С. Русової (естетико-педагогічний аспект), Ю. Борєва, І. Гончарова, М. Киященка, В. Ядова (філософсько-естетичний аспект), Б. Ананьєва, Л. Божович, Л. Виготського, Б. Теплова (психологічний аспект).

Важливі питання теорії і методики естетичного виховання підростаючого покоління висвітлено в працях Л. Коваль, О. Дем'янчука, В. Передерій, Ю. Фохт-Бабушкіна, Т. Цвілих, Г. Шевченко, А. Щербо та ін.

У вітчизняній корекційній педагогіці проблема естетичного виховання почала активно розглядатись лише в останні кілька років. Результати обґрунтування її концептуальних засад розкрито в наукових доробках українських учених таких, як І. Дмитрієва, І. Єременко, Л. Куненко, С. Миронова, В. Синьов. На їхню думку, естетичне виховання дітей із психофізичними порушеннями має свою специфіку. Зокрема, воно спрямоване на розвиток і збагачення емоційно-чуттєвої сфери такої дитини.

Мета дослідження полягає у визначенні та обґрунтуванні сучасних аспектів естетичного виховання осіб із порушеннями інтелектуального розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Варто зазначити, що феномен естетичного виховання полягає в адекватному сприйманні мистецтва як специфічної форми суспільної свідомості та засобу естетичного впливу на особистість, особливо ту, яка має певні відхилення у розвитку, допомагає їй розвинути свої потенційні можливості, стати культурною, рівноправною людиною сучасного суспільства (Ю.Б. Борєв).

Мета естетичного виховання – навчити дітей сприймати, відчувати, розуміти прекрасне в усіх його проявах: у мистецтві, природі, праці, суспільних стосунках, вчинках людей.

Естетичне виховання здійснюється в комплексі з моральним, трудовим, фізичним вихованням. Саме комплексний підхід дозволяє найбільш ефективно вплинути на розвиток пізнавальної діяльності і емоційно-вольової сфери дитини на формування її переконань і почуттів.

Як відомо, основними завданнями естетичного виховання є:

1) розвиток органів чуття дитини і її здібності до естетичного сприймання навколишнього світу;

2) формування і розвиток у вихованців естетичних уявлень і поглядів, художнього смаку, а також уміння бачити і розуміти прекрасне;

3) розвиток творчих здібностей та естетичних нахилів дітей.

Зміст естетичного виховання передбачає розвиток у дітей здатності сприймати в природі, у праці, у творах мистецтва, навколишній дійсності, поведінці людей, які бажають насолоджуватися цим прекрасним.

Структурними компонентами естетичного виховання є естетичне сприйняття, естетичне ставлення, естетичне почуття, естетичне судження, естетичний ідеал, естетичний смак, естетична діяльність. Вони визначаються розумовою, моральною, емоційною, духовною діяльністю людини і зумовлюють істотні зміни в її світосприйнятті, переконаннях, поведінці, сприяють естетичній діяльності особистості, розвитку її творчих сил та здібностей відповідно до об'єктивних законів розвитку краси.

Естетичне сприйняття є початковим моментом у формуванні естетичного ставлення до дійсності, тобто первісним пізнанням явищ. Виражається воно в загальній спостережливості, в здібності помічати прекрасне і звертати на нього увагу. Що саме сприймається і як – визначається особистісними особливостями дитини. Тонка поетична натура по-особливому бачить світ.

Хоча естетичні враження виникають лише в результаті безпосереднього контакту людини із значущими об'єктами, однак, цього ще не достатньо: бачити просто навколишнє та бачити його красу – речі різні.

Характер сприйняття залежить від того, що ми виокремлюємо у сприйнятому та як, в якому напрямку його осмислюємо. Тому важливе налаштування на виявлення та фіксацію саме естетичних ознак, на сприйняття з метою оцінити естетично.

Естетичне сприйняття нерозривно пов'язане з естетичними почуттями, які виникають у процесі сприйняття прекрасного і відображають ставлення дитини до прекрасного.

Естетичні почуття виражаються у хвилюванні людини, насолоді. Це досить складне явище, яке відбиває багатство індивідуального духовного життя особистості. Естетична насолода спонукає людину відвідувати театри, слухати концерти тощо. Де немає естетичної

насолоди, там немає і художнього сприймання, а є лише ознайомлення, спостереження.

Тому естетичні почуття, естетична насолода містять у собі величезну силу впливу на особистість.

Діти із порушеннями інтелектуального розвитку повинні не тільки сприймати прекрасне, але й розуміти, оцінювати твори мистецтва, вчинки людей і т.п., тобто необхідно формувати **естетичне судження**. У процесі оцінювання відбувається порівняння сприйнятого з раніше вже оціненими предметами або з еталонними образами, які склалися у смаках дітей як уявлення про те, якими повинні бути окремі сторони життя для того, щоб задовольняти їх естетичну потребу в досконалості.

Починаючи з несміливих і часто безпідставних «добре», «погано», «подобається», «не подобається», оцінки поступово набувають більш визначеного характеру, що дозволяє стверджувати про здатність людини правильно розуміти і оцінювати прекрасне.

Найбільш повна і закінчена форма естетичного судження знаходить вияв у **естетичному ідеалі** – основному зразку, з позиції якого людина оцінює навколишню дійсність, людей, їх вчинки. Естетичний ідеал відображає уявлення людини про красу, тобто це мета, до досягнення якої прагне людина, і разом з тим це основний критерій, з позиції якого оцінюється навколишня дійсність, особистість людини, її поведінка, вчинки.

На базі конкретних естетичних знань сприйняття, почуттів, ідеалів, суджень і понять формується **естетичний смак**, під яким розуміємо стійке емоційно-оцінне ставлення людини до прекрасного, що носить вибіркового характеру. У відповідності з особливостями розвитку і виховання у кожної людини формується власний смак у тій чи іншій галузі.

Якщо предмет не залишає дитину байдужою, її емоційне ставлення переходить в активне дійове ставлення, прагнення зберегти те, що подобається, примножити красу, передати її іншим (намалювати, описати в віршах, скласти казку тощо). Так з'являється **естетична діяльність**. В її результатах естетичне ставлення до світу знаходить своє предметне втілення, свою матеріалізацію. Створені за законами краси предмети є важливим показником рівня естетичного розвитку, естетичної культури людини.

Поняття «естетичне виховання» щодо дітей із порушеннями психофізичного розвитку передбачає не всебічний естетичний розвиток, а лише його певний рівень, що максимально відповідає їх індивідуальним можливостям. Адже, як зазначає академік В.М. Синьов, саме недоліки психофізичного розвитку перешкоджають дитині повноцінно пізнавати дійсність та мистецтво, а також практично вправлятися у галузі мистецтва (Синьов, 2007, с. 203).

Сучасна корекційна педагогіка виділяє такі основні **принципи організації естетичного виховання**:

1) *принцип загальності й обов'язковості естетичного виховання* обумовлений тим, що діти усіх вікових груп постійно взаємодіють з естетичними явищами в побуті, зі своїми однолітками, спілкуванні з природою та мистецтвом, а це, у свою чергу, сприяє формуванню у них адекватного стійкого емоційно-оцінного ставлення до дійсності;

2) *принцип єдності художньо-естетичного розвитку та корекції пізнавальної, емоційно-чуттєвої, ціннісно-орієнтаційної сфер особистості дитини із психофізичними вадами*;

3) *принцип постійності зв'язку з життям* реалізується через актуалізацію та активізацію особистого емоційно-пізнавального досвіду дошкільників із порушеннями психофізичного розвитку у різних життєвих ситуаціях, спілкуванні з мистецтвом тощо;

4) *принцип естетики всього дитячого життя* потребує організації корекційно-виховної роботи з дитиною за законами краси, що приносять радість і естетичну насолоду;

5) *принцип урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей* полягає у тому, що вимоги до естетичних суджень, смаків, почуттів, результатів творчої діяльності мають зіставлятися із віковими можливостями дитини (Кузава, 2011, с. 201-203).

Естетичний розвиток у дітей з інтелектуальними порушеннями відбувається набагато повільніше, ніж у дітей із нормотиповим розвитком. Більшість з них, приходячи в заклад освіти, не вміють диференціювати кольори, звуки. Пасивність у пізнавальній діяльності призводить до зниження їх естетичного сприймання від норми. Такі діти, внаслідок свого інтелектуального і емоційного недорозвитку, перш за все сприймають лише елементарні прояви краси.

Естетичні емоції, переживання, смак до прекрасного формуються у дітей протягом усього перебування у спеціальному закладі освіти: навчально-трудої діяльності, естетичному оформленні побуту, спілкуванні з природою, культурі взаємостосунків із педагогом, однолітками тощо. Подальший естетичний розвиток вихованців відбувається у процесі художнього виховання, тобто при безпосередньому ознайомленні з творами мистецтва (літературними, образотворчими, музичними, драматичними) та участі в різних видах художньої самодіяльності (малюванні, музиці, роботі з природничим матеріалом, співах, декламації, танцях).

Естетичне виховання дітей із порушеннями інтелектуального розвитку є процесом формування здатності правильно сприймати, розуміти, переживати й оцінювати прекрасне у різноманітних сферах життя та розвивати вміння відтворювати це у власній діяльності (Кузава, 2011, с. 12).

Відомо, що основною *метою* роботи у спеціальному закладі освіти є підготовка дитини до суспільно-корисної праці. Тобто, дитина із порушеннями інтелектуального розвитку може бути підготовлений до суспільно-корисної праці за умови, якщо заклад освіти і сім'я зуміють виправити, деякою мірою, недоліки розумового і фізичного розвитку дитини, сформують у неї правильні ставлення до праці і вкажуть їй необхідний мінімум освітніх і професійно-трудоих навичок.

Тому одним із важливих видів корекційної роботи у спеціальному закладі освіти має естетичне виховання вихованців, як невід'ємна складова корекційно-виховного процесу з метою забезпечення їхнього розвитку, корекції інтелектуальної та емоційної сфери, формування їхніх моральних позицій, розширення соціального та естетичного досвіду.

Естетичне виховання таких вихованців, звичайно, утруднюється в силу їх загального інтелектуального недорозвитку і досить слабких можливостей до самостійної художньої творчості. Тому керівна роль у цьому процесі належить педагогу, а також батькам.

У спеціальних закладах освіти естетичне виховання здійснюється в *двох напрямках*:

- 1) розвиток естетичного сприймання;
- 2) розвиток художньої творчості.

Інтелектуальний недорозвиток, низький рівень пізнавальної діяльності, порушення емоційно-вольової сфери ускладнюють таку роботу. Естетичне сприймання передбачає наявність суджень, оцінок, емоційного ставлення до навколишнього світу. Звичайно, тут не йдеться про формування у дітей порушеннями інтелектуального розвитку повноцінного естетичного сприймання. Проте, під впливом корекційно-виховної роботи можна досягти деякого рівня правильних суджень і виробити певну естетичну чутливість, яка містить елементи естетичного сприймання.

Естетичне виховання можливе лише на певному рівні розвитку аналізуючого сприймання. Сприймання набуває естетичного характеру лише в тому випадку, коли у вихованців розвинуті естетичні відчуття.

На основі збереження аналізаторів, використовуючи потенційні можливості дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, педагоги досягають більш глибокого розуміння вихованцями навколишньої дійсності. В процесі естетичного виховання помітно розширюється кругозір дітей, активізуються пізнавальні процеси, вдосконалюється увага, сила волі. Накопичення запасу художнього і естетичного уявлення зміцнює їхню пам'ять, а залучення до творчої праці спрямовує на подолання моторної скутості.

Звичайно, для організації правильного естетичного впливу на дітей з порушеннями інтелектуального розвитку необхідно враховувати їх пізнавальні особливості, рівень ураження інтелектуальної, емоційно-вольової сфери, характерні труднощі в практичній діяльності, а також можливості їх розвитку. Правильна організація естетичного виховання потребує ґрунтовної підготовки вихователя до цієї роботи, постійного підвищення фахової кваліфікації, загальної і педагогічної культури, чіткого знання завдань естетичного виховання.

Перефразовуючи відому фразу, педагоги неспроста зазначають: «Естетичне виховання дитини починається з входу в заклад освіти». Красиво оформлена група, спальне приміщення, зали, їдальня, підтримування в них чистоти і порядку, чистий і скромний одяг вихованців і педагогів пов'язаний з акуратністю і бережливим ставленням до них.

Одним із видів естетичного виховання у спеціальному закладі освіти є усвідомлення дітьми

навичок культурної поведінки. Естетика поведінки включає дотримання правил особистої гігієни, культури мови, ввічливість і стриманість у взаємостосунках із людьми, акуратність, культуру спілкування.

Найважливішим принципом виховання культурно-гігієнічних навичок є їх свідоме засвоєння дітьми. Тому особлива увага звертається на те, щоб вихованці швидко і організовано вставали після сну, робили ранкову гімнастику, мили обличчя, шию, вуха, руки, правильно і акуратно одягалися, прибирали постіль, свою кімнату, не забуваючи щодня запитувати: *«Чи стала кращою наша кімната? Що б ми зробили, щоб затишніше стало в нашій кімнаті?»* Також варто звертати увагу на вміння поводитися за столом, за своєчасним дотриманням виховних спрямувань. Під час прогулянки на свіжому повітрі доцільно звертати увагу дітей на красу природи в різних її проявах. Під час занять фізичною працею слід наголосити на тому, що кожну справу необхідно довести до кінця, а результатами праці можна було б помилуватися.

Естетика побуту тісно пов'язана з працею по самообслуговуванню. Тому вихованцям доцільно пояснити, що для того, щоб зробити кімнату красивою, потрібно перш за все підтримувати в ній чистоту, правильно і красиво застилати ліжка, кожну річ класти на своє місце. Крім того, і педагоги і вихованці повинні слідкувати за своїм зовнішнім виглядом, за собою. Так, зайшовши до кімнати, звернути увагу на порядок і чистоту, чи всі речі на своїх місцях, чи чисті робочі місця – це перші вимоги до створення естетичної обстановки в групі.

Крім того, потрібно систематично виховувати у дітей звичку доглядати і зберігати одяг і взуття, вимогливо ставитися до їхньої якості. Усі ці вимоги доцільно підкріплювати бесідами: *«Мода і ми»*, *«Чи вмієш ти правильно одягатися»*, *«Твоє робоче місце – твоє обличчя»*, *«Чим корисна прогулянка»* та ін.

Під час проведення будь-якого заходу естетично дієвою є не лише форма проведення, а й його високохудожнє оформлення, зміст програми, оригінальні костюми і т.д. Тому важливий вплив на естетичний смак вихованців має і художнє оформлення спеціального закладу освіти.

Естетичне виховання тісно пов'язане з моральним вихованням, тому що воно в худож-

ній, емоційній формі підводить дітей до розуміння багатьох моральних понять. Прикладом для дітей служать стосунки дорослих, створена ними атмосфера доброти і порядку.

Таким чином, формування вміння вести себе, вироблення навичок і звичок культурної поведінки пов'язане не лише з моральним, але й з естетичним вихованням.

Система заходів щодо розвитку естетичного сприймання спрямована на подолання характерних для дітей з порушеннями інтелектуальних порушень емоційно-вольової сфери.

Значну роль у розвитку емоційно-вольової сфери вихованців відіграє художня література. Діючи на їхню свідомість і почуття, вона допомагає краще пізнати навколишній світ, сприяє формуванню моральних понять, естетичних почуттів.

Розвиток у дітей означеної категорії почуття прекрасного, розуміння краси природи, людських взаємостосунків і вчинків, поезії, праці і побуту – завдання серйозне і відповідальне. Одним із важливих шляхів його реалізації є виховання любові та інтересу до книги, до читання. Зокрема, у процесі роботи з художньою літературою, вихователь повинен приділяти більше уваги підбору творів.

Цікавість і любов вихованців до книги зароджується і розвивається в результаті проведення бесід, тематичних ранків і свят, присвячених життю й творчості письменників і поетів, їх окремим творам, конкурси читців і літературні вікторини. Виразне читання літературних творів сприяє більш певному їх сприйманню, полегшує дітям усвідомити їх зміст.

Робота з книгою потребує більш глибокої і спеціальної підготовки від вихователя і при формуванні питань до тексту і при розгляді дітьми ілюстрацій, репродукцій картин. Зокрема, у ході роботи з книгою варто запропонувати дітям завдання, які не лише корегують їхні пізнавальні можливості, але й розвивають уяву, творчість, естетичний смак.

Підсилює естетичний вплив літератури, викликаючи при цьому у вихованців потребу самостійно ознайомитися з текстом і виразно його прочитати, емоційне читання вихователя, використання музичного супроводу.

Багатим джерелом естетичної насолоди є природа. Вона пробуджує у дітей почуття краси, почуття пізнати її закони, збагачує уяв-

лення про навколишній світ. Щоб діти могли зрозуміти, відчутти і уявити мальовничі описи природи в творах Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки та інших поетів і письменників, необхідно навчити їх бачити і сприймати красу реальної природи, а також висловлювати свої думки, враження про неї. Завдання вихователя пробудити у вихованців естетичні почуття по відношенню до природи, навчити їх не тільки розуміти і любити, але й постійно берегти її.

На екскурсіях, прогулянках, організованих в осінній період, доцільно звертати увагу дітей на листопад, «багрянець і золото» дерев, осінні запахи лісу, яскраві кетяги калини і горобини, «на пишне в'янення природи». Зимовий період відзначити першим снігом, першим зимовим днем.

Навчити дітей бачити прекрасне в природі педагогам допомагає не лише природа, література, але і малювання, яке сприяє корекції суттєвих недоліків пізнавальної діяльності, а також розвиває й удосконалює інтелектуальні операції, формує у вихованців цілеспрямовану діяльність, позитивні особистісні якості.

В естетичному вихованні дітей із порушеннями інтелектуального розвитку важливу роль відіграють **музика і співи**. Вони розкривають різні сторони дійсності, збагачуючи дітей новими почуттями, думками, знаннями. Викликаючи певне ставлення до зображуваного в пісні, до самих творів, музика сприяє вихованню моральних ідеалів, естетичних почуттів, художнього смаку, розширеного кругозору тощо. Музика позитивно впливає на розвиток пізнавальної діяльності дитини, активізує мислення, робить увагу більш цілеспрямованою і спокійною.

У процесі музичного виховання виробляються у дітей навички культурного співу, вони привчаються слухати музику, вникати в її зміст, внаслідок чого збагачується запас їх музичних уявлень. На цій основі формується любов до музики, почуття естетичного задоволення від слухання її, виробляються елементи музичного смаку.

Особливе місце в системі естетичного виховання займає **українське народознавство**, яке дозволяє знайомити дошкільників із духовним надбанням народу: піснею, казкою, образотворчим мистецтвом, фольклором, виробами народних умільців, обрядами, звичаями.

Ще С. Русова «могутнім фактором художньо-естетичного виховання» і «найпершим фактором пробудження художнього почуття у дітей» вважала національне мистецтво. Вона вказувала, що дитину необхідно виховувати на «рідному матеріалі краси, розуму, естетики, вікової творчості», який «найкраще приймається в душі дитини, бо він простий у своїй красі, легше розбуджує її власні творчі сили, бо говорить до неї... лініями орнаменту, мелодіями пісень, фарбами, рухами». Педагог стверджувала, що «музикування на різних інструментах, особливо на народних, світ різноманітних звуків та ритмів, забави, інсценівки, різні види творчої праці, малювання, а також поєднання їх у певну систему занять – все це сприяє розвитку, дає задоволення дитині, виховує художній хист». Визначаючи виховну цінність народного образотворчого мистецтва, вона зауважувала, що «українські вишивки, кераміка, орнамент приваблюють дітей гармонією ліній, фарб, форм, надихають на творчість, викликають бажання вишивати, малювати, ліпити, будувати» (Кузава, 2011, с. 20-23).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, естетичне виховання сприяє всебічному розумовому, моральному і фізичному розвитку особистості, формуванню у неї почуття прекрасного, здатності сприймати й розуміти красу в природі, мистецтві, побуті та праці. Означений процес вимагає від педагога чіткого знання його завдань, глибокої підготовки, знання матеріалу і постійного підвищення кваліфікації. Адже, краса, творчість та духовність стають дедалі необхіднішими для розбудови держави на засадах спеціальної взаємодії, допомагають усунути поділ на особливі і неособливі потреби. Рівність через творчість – це перший крок до виявлення й утвердження рівності статусів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кузава І. Б. Формування художньо-естетичних інтересів на уроках музики. Методичні рекомендації для вчителів початкових класів спеціальних шкіл інтенсивної педагогічної корекції. Луцьк : РВВ «Вежа». 2006.
2. Кузава І.Б. Мистецтво в корекції розвитку дошкільників із психофізичними вадами : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Волин. нац. ун-т ім. Л. Українки. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Л. Українки, 2011. 103 с. (Серія "Посібники та підручники ВНУ ім. Лесі Українки").

3. Миронова С.П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://elar.kpnu.edu.ua/>
4. Дмитрієва І.В. Корекційні функції естетичного виховання та механізм їх реалізації в старших класах допоміжної школи: автореф. дис. ...д-ра пед. наук. К., 2009. 52 с.
5. Синьов В. М., Коберник Г. М. Основи дефектології: навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1994. 143 с.
6. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: Підручник. Частина I. Загальні основи корекційної психопедагогіки (олігофренопедагогіки). К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2007. 238 с.

REFERENCES:

1. Kuzava I. B. (2006) Formuvannia khudozhno-estetychnykh interesiv na urokakh muzyky. Methodychni rekomendatsii dlia vchyteliv pochatkovykh klasiv spetsialnykh shkil intensyvnoi pedahohichnoi korektsii. Lutsk : RVV «Vezha». 22 s.
2. Kuzava I.B. (2011) Mystetstvo v korektsii rozvytku doshkilnykiv iz psykhofizychnymy vadamy : navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. Volyn. nats. un-t im. L. Ukrainky. Lutsk: Volyn. nats. un-t im. L. Ukrainky, 103 s. (Seriiia "Posibnyky ta pidruchnyky VNU im. Lesi Ukrainky").
3. Myronova S.P. Korektsiina psykhopedahohika. Olihofrenopedahohika. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://elar.kpnu.edu.ua/>
4. Dmytriieva I.V. (2009) Korektsiini funksi estetychnoho vykhovannia ta mekhanizm yikh realizatsii v starshykh klasakh dopomizhnoi shkoly: avtoref. dys. ...d-ra ped. nauk. K., 52 s.
5. Synov V. M., Kobernyk H. M. (1994) Osnovy defektolohii: navchalnyi posibnyk. Kyiv : Vyshcha shkola, 143 s.
6. Synov V.M. (2007) Korektsiina psykhopedahohika. Olihofrenopedahohika: Pidruchnyk. Chastyna I. Zahalni osnovy korektsiinoi psykhopedahohiky (olihofrenopedahohiky). K.: Vyd-vo NPU imeni M.P.Drahomanova, 238 s.